

‘Ik heb de moed om te verliezen’

Advocaat en hoogleraar
humanitair recht
Liesbeth Zegveld (45)
staat in de rechtszaal
vaak tegenover de
Nederlandse staat.
Ze doet zaken als
de nasleep van
Srebrenica, Indonesië
en de Molukse
treinkaping.
‘De meeste
oorlogsschade is
niet te herstellen
met juridisch
getouwtrek.’

Het eerste gesprek met advocaat Liesbeth Zegveld heeft plaats in een klein, ongezellig vergaderkamertje in het souterrain van advocatenkantoor Prakken d'Oliveira aan de Keizersgracht. Een tafel, twee stoelen en een zeeslag aan de muur. Dat is het. En het ruikt er naar stofzuigerzak.

Dit alles is meteen vergeten als Zegveld binnenkomt. Ze is frêle van bouw, maar groot van persoonlijkheid. Het hele kamertje fleurde ervan op. Het is begin oktober. Zegveld, gespecialiseerd in aansprakelijkheid voor mensenrechtenschendingen en in het bijzonder rechtsherstel voor oorlogsslachtoffers, heeft net een rechtszitting achter de rug in haar meest recente Indonesiëzaken. Deze richten zich op het extreem gewelddadig optreden van Nederlandse militairen in de dekolonisatieoorlog van Indonesië (1947-1950). Zegveld treedt op voor nabestaanden van geëxecuteerde Indonesiërs, tegen de Nederlandse staat. Tijdens de zitting eiste Zegveld openbaarmaking van nieuwe wetenschappelijke onderzoeksresultaten, waaruit zou blijken dat extreem geweld tegen Indonesiërs wijdverspreid was en ingebed zat in de militaire structuur. De afloop (uitspraak op 27 januari 2016) durft ze niet te voorspellen, zegt ze.

“We weten niet precies wat er in het archief ligt, maar dat het omvangrijk is, weet ik zeker. De staat kent zijn eigen oorlogsgeschiedenis slecht. Dat maakt het lastig; wat onbekend is, maakt bang. Begrijpelijk in deze zaak, want elke keer dat wij ergens aan trekken, rolt er een doos ellende uit de kast. Nederland is toch graag het koopmansland van lekker *corporate* en we gaan rechtdoor. Weinig principieel, weinig visionair. Dat geldt ook voor de aanpak van het Indonesiëverleden. De overheid wil vooruitkijken, wegkijken.”

En u vindt dat er een waarheidscommissie naar het Indonesische oorlogsverleden moet komen.

“Ja, niet alleen ik overigens. Helaas is het vrijwel uitgesloten dat het gebeurt. Dan staan we dadelijk op één lijn met landen als Zuid-Afrika en Sierra Leone. Daar wil Nederland niet mee vergeleken worden. Nederland is sowieso schoorvoetend in het toetsen van wat militairen doen. Maar ja, er is in dit geval nog een grote groep mensen in leven die lijden onder de gebeurtenissen van destijds, daar zal de staat toch iets mee moeten. Het probleem is dat de verschillende ministeries het vaak oneens zijn over hoe om te gaan met de slachtoffers in mijn zaken. Daar zie je ook de beperkingen van gebrekkig leiderschap. Het zou fijn zijn als Rutte iets meer zou sturen waar het land voor staat. Maar ja, hij zal

‘Elke keer rolt er weer een doos ellende uit de kast’

zich niet snel branden. Laatst viel het me op dat hij zich hoogstpersoonlijk bemoeide met de discussie over *Sesamstraat*. Hé, dacht ik, daar ben je...”

Het is de zoveelste keer dat Zegveld een luis in de pels van de overheid is. In 2013 wees de Hoge Raad vonnis in het voordeel van slachtoffers uit Srebrenica, die zij bijstond. In 2014 werden weduwen uit Indonesië dankzij haar optreden gecompenseerd voor het verlies van hun echtgenoten die tijdens het postkoloniale conflict standrechtelijk zijn geëxecuteerd door het Nederlandse leger.

Dit jaar klaagt ze de staat aan namens Molukse nabestaanden van twee omgekomen kapers tijdens de bevrijding van de trein bij het Drentse De Punt in 1977. Daarbij zou onnodig geweld zijn gebruikt en zijn volgens Zegveld twee kapers zelfs opzettelijk doodgeschoten. Vorige week werd bekend dat zij en collega Göran Sluiter Nederland medeverantwoordelijk houden voor een Amerikaanse drone-aanval in Somalië, waarbij een nomadische schaapherder verminkt raakte en zijn twee dochters verloor.

Ben ik nou naïef of is het best ongelooflijk dat u zo veel werk haalt uit het optreden van Nederland in een gewapende conflict-situatie?

“Dat is best ongelooflijk. Kijk, Srebrenica is een gigantische, ongekende ramp. Nederlands-Indië is ook enorm met honderdduizend doden en vreselijke executies. Dat zijn echt gevallen apart. Aan de andere kant: waar gehakt wordt, vallen spaanders. Zo is het nu eenmaal.”

“Een jaar of tien geleden stond ik Iraakse nabestaanden bij van een jonge man die in Irak is lekgeschoten door Nederlandse militairen. Geen grote zaak, oorlogsrechtelijk gezien, wel een enorm persoonlijk drama. In 2006 dienden we voor het eerst een klacht in tegen de militairen. We kregen toch een partij rommel over ons heen, dreigbrieven, alles. In Nederland verloren we steeds, maar bij het Europese Hof ging Nederland onderuit. Terecht. Een land als Nederland, dat zich zo op de borst slaat als rechtsstaat, moet zijn verantwoordelijkheid nemen.”

Is een juridische strijd van jaren wel het antwoord op de problematiek van het oorlogsverleden?

“Er is geen twijfel over dat we de meeste oorlogsschade niet kunnen herstellen met eindeloos juridisch getouwtrek, maar in een heleboel gevallen is het toch belangrijk om te achterhalen wat burgers hebben aan het oorlogsrecht als het erop aankomt. Een groot deel van dat rechtsgebied gaat over burger-

bescherming. Nou, mooi, prachtig dat het er staat, maar kun je ook werkelijk iets met die regels en rechten? Zijn het geen loze woorden? Ik ben als advocaat vooral geïnteresseerd in de diepere normen en waarden die ten grondslag liggen aan het recht.”

Militairen verdienen toch ook bescherming, en begrip voor hun angst en onzekerheid in een oorlogssituatie?

“Dat krijgen ze ook. Kijk, de tegenwerping is altijd dat die vreselijke dingen gebeuren in *the heat of the fight*, maar dat is lang niet altijd het geval als je goed kijkt. In de gevallen waar wij een zaak van maakten, was wel degelijk ruimte om anders te handelen. Mensen van een compound sturen terwijl ze gewoon hadden kunnen blijven? Hoefte niet. Zwaar gewonde treinkapers van dichtbij door hun hoofd schieten? Hoefte niet. Er moeten een paar harde grenzen blijven gelden, onder hoeveel druk iemand ook staat.”

Vorig jaar woonde Zegveld met haar gezin zeven maanden in New York. Echtgenoot André Nollkaemper, hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Universiteit van Amsterdam, werkte aan de New York University. Hun twee dochters gingen naar een public school aan de Upper West Side op Manhattan. En wat deed Zegveld? “Niets,” zegt ze. Nou ja, niets naast het dagelijkse contact met haar collega's bij Prakken d'Oliveira tussen vijf uur 's ochtends (Zegveld is een vroege vogel) en twaalf uur 's middags.

Waarom wilde u naar New York?

“We wilden gewoon even weg van huis. In Amsterdam ren ik mezelf toch elke dag zestien keer voorbij. In New York werd het bij mij rustig als hier op kantoor het licht uitging. Dan had ik nog de hele middag. Heel fijn vond ik het, ook om iets meer grip te krijgen op het Hollandse, vanuit Amerikaans perspectief. Daar heerst toch veel meer het besef dat je het zelf moet doen in het leven. Als je het niet maakt, heb je een groot probleem, maar als je het wel maakt, heb je ook wat. Dat is een *vibe* waar ik me enorm in thuisvoel.”

Een maand later spreken we elkaar weer, in een restaurant aan de Keizersgracht. Het is de eerste vrijdag na de aanslagen in Parijs. Zegveld komt binnen met de boodschap dat het zo'n dag is waarop ze niemand hoeft te bellen want er is toch niemand aan het werk. “Slome bedoening is het hier toch soms in Nederland. Op BBC World Service hoorde ik vanochtend dat komende generaties het financieel minder zullen hebben. In dit land kan ik dat wel volgen. Als je maar drie dagen

LIESBETH ZEGVELD

14 januari 1970, in Ridderkerk

1988-1995
Rechten, Universiteit Utrecht

2000
Cum laude gepromoveerd en beëdigd als advocaat

2005-heden
Partner bij Prakken d'Oliveira Human Rights Lawyers

2006-2013
Hoogleraar internationaal humanitair recht aan Universiteit Leiden

2013
Hoogleraar oorlogsrechtsherstel aan de UvA

2011
Clara Meijer-Wichman Penning

2013-heden
Directeur van het War Reparations Centre, UvA

2014
Amsterdamse Dekenprijs

Zegveld woont met haar man en twee dochters in Amsterdam.

LIESBETH ZEGVELD

wilt werken, kun je ook niet verwachten dat je rijk wordt.”

We zijn in oorlog, zegt premier Rutte.

“Ik ben niet zo op Nederlands nieuws georiënteerd, moet ik bekennen. Het klinkt arrogant misschien, maar ik luister vooral naar nieuws op buitenlandse zenders. Ik heb het hem dus niet zelf horen zeggen.”

Tot twee keer toe. Betreedt hij daarmee uw rechtsgebied?

“Nou, ik denk dat zijn uitspraken vooral retorisch zijn. Volgens het Navo-reglement waren we al betrokken toen president Hollande zei dat Frankrijk in oorlog is met IS: een aanval op één lid is een aanval op allemaal. Maar ook voor de aanslagen in Parijs deed Nederland natuurlijk al van alles in Syrië en Irak. De feiten gelden. Als we ergens zitten en er is legitimiteit om geweld te gebruiken, komen we op het terrein van het oorlogsrecht.”

Maakt de terreurdreiging u bang?

“Nee, wel op mijn hoede. Ik ga niet naar Parijs nu. En twee weken geleden moest ik naar een congres in Qatar. Ik zou met Qatar Air vliegen, maar ik heb mijn ticket omgeboekt toen de luchtvaartmaatschappij niet eerder dan op de dag van de vlucht duidelijkheid wilde geven over de route. Daar aangekomen hoorde ik van andere aanwezigen die wel met Qatar Air vlogen dat de route recht over Aleppo liep. Dus nee, ik lig 's avonds in bed niet rillend van angst te piekeren over wat er allemaal kan gebeuren, maar ik zoek de risico's niet op.”

Op 8 december houdt u een lezing over moed. Wat gaat u daar vertellen?

“Ik begin bij de moed van de mensen voor wie ik optreed. De positie van slachtoffers is moeizaam en kwetsbaar. Daar wil je zo snel mogelijk uit. Ik heb er veel respect voor dat cliënten zoals de mijne na zulke traumatische gebeurtenissen de strijd voortzetten. Tegen de wind in, want het duurt meestal lang voor er iets van maatschappelijke erkenning komt.”

“Het is ook vervelend steeds weer te moeten uitleggen dat ze geen arm om hun schouder hoeven. Zoals Hassan, een nabestaande in de Srebrenicazaak wiens ouders en broer van de compound zijn gestuurd, altijd zei: 'Ik zit hier niet voor jullie troostende woorden. Jullie vonden me toen niet zielig, dan nu ook niet. Wat ik doe is vechten voor mijn rechten.' Laatst sprak ik iemand van een ministerie die zei: 'Zo erg dat die slachtoffers in een rechtszaak hun ellende moeten herbeleven, maar verwijt ons de genocide niet.' Dat verbijstert me, zo'n gebrek aan besef dat wij als land *part of the story* zijn. Wij leven echt in

‘Ik ben op
mijn
hoede,
ik ga
niet naar
Parijs
nu’

een cocon hier. Er is moed voor nodig om in die atmosfeer je eigenwaarde te blijven bevesten als slachtoffer.”

Vindt u uzelf moedig omdat u voor ze optreedt?

“Ik heb in elk geval de moed om te verliezen, zaken te doen waarvan mensen vaak zeggen: ach, wat leuk, daar heb je de moeder Teresa van de slachtoffers, aardig dat ze het doet, maar het zet geen zoden aan de dijk.”

Dat kan ik me nauwelijks voorstellen met zulke klinkende, mediagenieke successen.

“Ja, nu ik een paar keer tot aan de Hoge Raad heb gewonnen, kijkt men natuurlijk wel anders naar me, maar toch roepen mijn zaken nog geregeld geringschatting, ergernis en ook woede op. Het is best moeilijker om dan krachtig te blijven. Misschien is daar moed voor nodig. Het kan makkelijker.”

U zei in een interview met *de Volkskrant* dat u advocaat zijn een eenzaam beroep vindt. Komt dat door het type recht dat u bedrijft?

“Dat het een eenzaam vak is, zou ik nu niet meer zeggen. Ik begon deze praktijk alleen, inmiddels hebben we een sectie met vijf advocaten. Mijn oratie laatst, voor het accepteren van de leerstoel oorlogsrechtsherstel aan de UvA, sloot ik af met de oproep meer te investeren in internationaal recht. Daarmee richtte ik me vooral tot de studenten. Ondernemingsrecht, intellectueel eigendom, arbeidsrecht, daar zijn ook moeilijke zaken te winnen hoor, maar het zijn rechtsgebieden die al tot op de puntkomma zijn ontwikkeld omdat er eindeloos over werd en wordt geprocedeerd. Mijn zaken spelen op een rechts terrein dat nog zeer in ontwikkeling is, daardoor is het moeilijker in te schatten welke kant het opgaat.”

Dat klinkt heel spannend. Waarom zoeken niet meer ambitieuze juristen uw kant?

“Ze doen het wel steeds meer hoor, maar vergeet niet dat geld een grote rol speelt bij een keuze voor een specialisatie. In de rechtsgebieden die ik net noemde, zijn de cliënten vaak machtige, rijke ondernemingen. Het is werk met aanzien en het verdient als een trein. Wat ik doe, is in hoge mate rechtsbijstandwerk. Nu heb ik niet zo te klagen omdat ik inmiddels een stukje boven het maaiveld uitkom, maar binnen veel mensenrechtpraktijken is het best moeilijk rondkomen.”

Eigenlijk doet u met zo'n oproep aan studenten ook een beroep op moed, op idealisme.

“Ja, het is ten dele een moreel appèl, even daargelaten dat internationaal recht ongevoelig leuk en boeiend is. Kijk, we kunnen als advocaten eindeloos zeggen: over dit en

LIESBETH ZEGVELD

dit wetsartikel in het octrooirecht hebben we nu 85 arresten, maar dit heel kleine stukje is nog niet uitgeprocedeerd. Daar buigen zich dan weer rechtbanken, hoven, de Hoge Raad en vijftig advocaten over, voor een bedrag van vier ton of zo. Moeten we daar nou zo veel tijd, intellect en kapitaal in investeren? Is ons vak daarvoor bedoeld? Maar goed, ik spreek ook best veel advocaten die weg willen bij de grote kantoren omdat ze het zat zijn alleen maar met geld bezig te zijn. He-las kunnen ze de overstap naar een club als de onze vaak niet maken omdat ze zich financieel hebben vastgezet.”

Leeft u sober?

“Niet sober, maar ook niet rijk. Ik heb mezelf in elk geval niet ingegraven in financiële verplichtingen die me vrijheid ontzeggen. Mijn dochters vragen wel eens: kunnen we niet naar een groter huis? Dan zeg ik: nee, nog afgezien van de vraag of we het kunnen betalen, wil ik het ook niet. Ik wil mijn handen vrij houden. Het leven leiden zoals mijn gevoel het ingeeft. En we zijn al zo ongeloflijk bevoorrecht. Waar hebben we het over? Wij geven zo veel geld uit met z'n allen.”

U combineert wetenschap met advocatuur. Uw oratie ging deels over de verjaring van internationale misdrijven. Waarom dat onderwerp?

“Verjaring speelt een belangrijke rol in mijn zaken. Binnenkort heb ik een bijeenkomst met de landsadvocaat en oud-ombudsman Alex Brenninkmeijer. We gaan praten over de vraag of de staat nou altijd moet procederen als ze wordt aangeklaagd in aansprakelijkheidskwesties. Ik snap best dat in veel zaken die wij aanspannen grote vraagstukken aan de orde komen waar de overheid niet zomaar overheen kan stappen. Of de aansprakelijkheid tijdens een vredesoperatie bij de Verenigde Naties of Nederland ligt, is een ingewikkelde principiële juridische vraag. Dat de staat daarover procedeert, snap ik. Dat ze van een rechter wil horen wat zijn verantwoordelijkheden zijn in een zaak die al zeventig jaar verjaard is, zoals het geval is in de Indonesiëzaken, snap ik ook.”

“Maar ook als procederen gerechtvaardigd is, kun je eerlijker en begripvoller omgaan met de slachtoffers dan de staat nu vaak doet. Erkennen dat er fouten zijn gemaakt, *on speaking terms* blijven, en vooral: niet liegen over de feiten. Als ik ergens niet tegen kan, is dat het wel. In de Srebrenicazaak is zo lang volgehouden dat de slachtoffers uit vrije wil van de compound zijn gewandeld.”

Had u altijd al een groot rechtvaardigheidsgevoel?

“Ja, dat zat er betrekkelijk jong in, geloof

ik. Rechten was ook zeker geen parkeerstudie voor me. Dat wilde ik echt doen. Voor mijn promotie heb ik me verdiept in de ontwikkeling van een aansprakelijkheidsregime voor rebellengroepen. Het gingen over het grensvlak tussen mensenrechten en oorlogsrecht en hoe je het kunt afdwingen. Dat lag – en ligt – me enorm. Ik heb wel iets met conflict en met ongebaande paden. In het ons-kent-ons-stramien voel ik me niet zo thuis.”

Het volgende ongebaande pad op uw agenda is de Molukse treinkaping. Hoe is het daarmee?

“Half december komt die zaak op de rol bij de rechtbank. Hij is klaar.”

Bent u zeker van uw zaak?

“Waar het gaat om erkenning van de feiten wel degelijk. We richten ons op de twee hardste zaken: de twee kapers die van dichtbij zijn neergeschoten. Geëxecuteerd, eigenlijk. Daar is een grens overschreden. Iemand die geen wapen bij zich draagt en zich niet verweert, kun je gewoon aanhouden. Maar ja, het is lang geleden. de staat beroept zich zeer nadrukkelijk op verjaring. Dat vind ik moreel slap als je echt zo stellig bent dat dit de enige mogelijkheid van handelen was. Het geeft aan dat de overheid toch niet zo zeker is van haar zaak. Dat begrijp ik ook, want ook de staat weet dat er stukken zijn achtergehouden. Nabestaanden zagen tot voor kort geen autopsierapporten. Ze kregen hun familielid destijds thuis in een vergrendelde kist. Open-

maken was een strafbaar feit. De bestorming van de trein was op een zaterdag, maandagochtend werden de lijken van de kapers thuis afgeleverd, 's middags zijn ze begraven, op last van de overheid. Hup, onder de grond ermee. Je kunt mensen niet verwijten dat ze te laat zijn met procederen als je ze nooit informeert. Dus ja, ik geloof erin. Als we verliezen is het op verjaring. Maar dan win je het nog.”

Alleen al omdat het gezegd is?

“Ja. Het is een dagvaarding van negentig pagina's geworden. Het verhaal klopt gewoon. Die families zijn zo in een hoek gedrukt. Hun kinderen, zussen, broers hadden niet dood hoeven. Daarmee praat ik de kaping niet goed. Integendeel, ik moet er niet aan denken dat mijn kinderen in die trein hadden gezeten. Maar we moeten niet toe willen naar een samenleving waarin het acceptabel is plegers van strafbare feiten te executeren, hoe heftig die strafbare feiten ook zijn. Zoiets als De Punt kan vandaag of morgen weer gebeuren. Sterker nog, het gebeurt. Vandaag: Mali. Vorige week: Parijs. Accepteren we het dan als de politie terroristen op een rijtje zet en *point blank* afmaakt? Willen we zijn zoals zij? Lijkt me niet. We moeten hechten aan behoud van een rechtvaardig systeem. Daar zet ik me voor in, met het recht als instrument.” ■

Lezing: moed, in het kader van 'De 4 kardinale deugden'; 8 december, 20.00 uur in de Thomaskerk.

ADVERTENTIE

En Frank zorgt voor de Goede Kalkoen.

Ongelofelijk goed én ongelofelijk lekker: Frank's gerookte en gevulde kerstkalkoen. Opgegroeid in alle rust, zonder antibiotica of groeihormoon en op 100% GMO-vrij graan. Glutenvrij. Voor 4 tot 14 personen. Alleen maar opwarmen in de oven.

Frank's Smoke House
Wittenburgergracht 303
Amsterdam
www.smokehouse.nl